

Súkromné právo v období feudalizmu

Mgr. Ján Sombati, PhD.
Dejiny súkromného práva
3.4.2017

Súkromné právo v ranom stredoveku

- Germánske kráľovstvá raného stredoveku (5. – 10./11. storočie)
 - Obyčajové právo obsiahnuté v latinsky písaných kodifikáciách – **leges barbarorum**
 - Nie pôvodné germánske obyčaje
 - Zmeny vyplývajúce z kontaktu s rímskou kultúrou
 - **Charakteristické črty germánskeho práva**
 - Kazuistické normy
 - Vulgárna latinčina
 - **Výnimka** – anglosaské právo v staroangličtine
 - Katalóg pokút
 - Princíp personality práva

Súkromné právo v ranom stredoveku

Germánske právo osôb

- **Rodová spoločnosť** prechádzajúca postupným procesom sociálnej stratifikácie
 - **Rod (*sippe*)** – spoločenstvo slobodných osôb s rovnakým predkom v mužskej línii
 - Sociálna, ekonomická a vojenská jednotka – zánik ku koncu raného stredoveku
 - **Rodina (*familia*)** – osoby pod ochranou a mocou (*manus, frô*) otca, resp. pána domu
 - Rodina v užšom zmysle (manželka, deti) + služobníctvo (*famuli*)
- **Úpadok vrstvy osobne slobodného obyvateľstva**
 - Kríza miest + nárast šľachtického veľkostatku
 - Zverenie sa pod ochranu silnejšej osoby (*commendatio*), výprosa pôdy do užívania (*precarium*) → **strata osobnej slobody**

Súkromné právo v ranom stredoveku

Germánske právo osôb

- **Šľachta**
 - Vyššie postavenia ako slobodní
 - Božský pôvod prapredkov,
 - Pozemkové vlastníctvo,
 - Družiny závislých osôb (*prísaha vernosti – ochrana pána ale aj viazanosť k nemu*)
 - Služba panovníkovi (*služobná šľachta*)
- **Poloslobodné osoby**
 - Pod ochranou (*manus*) slobodného
- **Neslobodní otroci**
 - Bez statusu osoby, služobníci alebo vlastné hospodárstvo

Súkromné právo v ranom stredoveku

Germánske manželské, rodinné a dedičské právo

- **Otec, resp. pán domu** – moc (*manus, frô*) nad manželkou, deťmi a služobníctvom
 - Právo trestať – usmrtenie, vyhnanie z domu a iné tresty
 - Právo rozhodovať o sobáši detí
 - Procesná spôsobilosť – zastupovanie rodiny
 - *Ius disponendi* k rodinnému majetku
- **Zánik otcovskej moci**
 - Smrť otca, rozvod, opustenie rodičovského domu po svadbe (*dcéra – veno, syn – časť rodinného majetku*)
- **Dedenie rodinného majetku**
 - Synovia bez podielu na majetku dedili rovným dielom
 - Vylúčenie ženských dedičov pri dedení pôdy (niektoré kmene)
 - Absencia testamentu (výnimka – *donatio mortis causa* pre cirkev)

Súkromné právo v ranom stredoveku

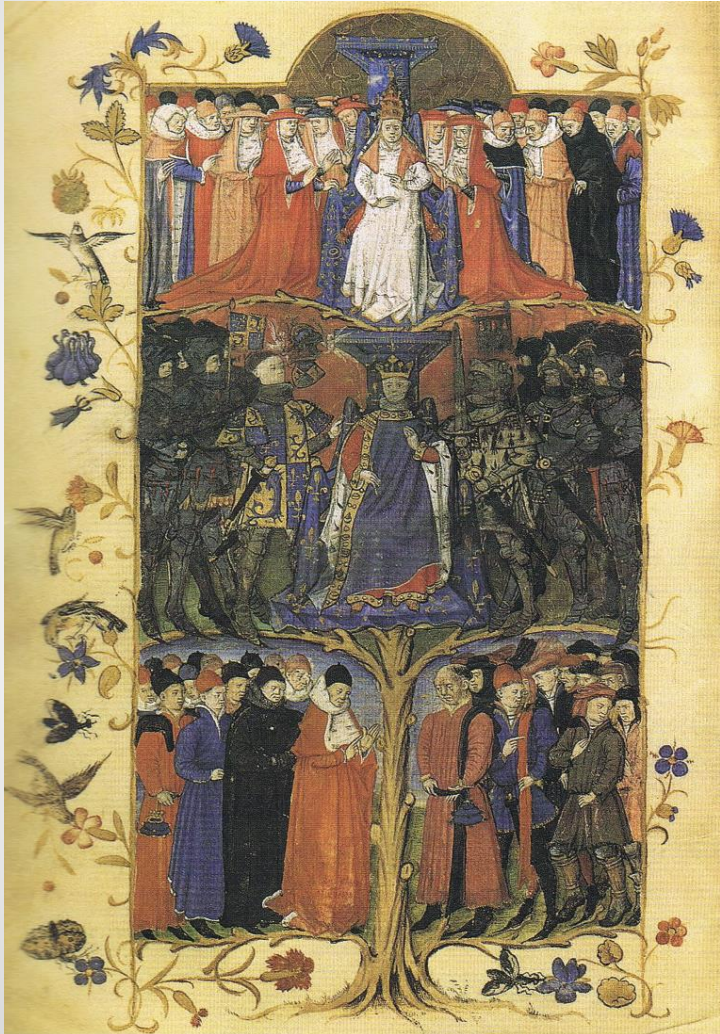
Lénne právo a poddanstvo

- **Reforma franského vojska (8. storočie)**
 - Obrnené jazdectvo – vysoké náklady hradené z príjmov z pôdy
 - Vznik lénnych vzťahov udeľovaním pôdy
- **Lénny vzťah**
 - **Osobnoprávna stránka**
 - Vazal (osobne slobodný) – prísaha vernosti (*fidelitas*) seniorovi
 - **Vecnoprávna stránka**
 - Léno – pôda, príjem z pôdy, úrad (*beneficium, feudum*)
 - Sprvu doživotne, neskôr dedične
- **Poddanstvo**
 - Závislosť roľníka na pozemkovej vrchnosti, strata osobnej slobody

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

Sformovanie stavovskej spoločnosti

- **Duchovenstvo**
 - Vlastné právo + privilégia (*súdnicтво, oslobodenie od daní a vojenskej služby*)
 - Vlastník pôdy – pozemková vrchnosť voči poddaným
- **Šľachta**
 - Vojenská úloha – poskytnutie lén a privilégií výmenou za vojenskú službu
 - Od ostatného obyvateľstva oddelený a relatívne do seba uzatvorený stav
- **Poddaní**
 - Hospodári na prepožičanej pôde – odvádzanie renty pozemkovej vrchnosti
 - Rôzna miera osobnej slobody – poddaní a nevoľníci

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

Lénne vzťahy a držba léna

- Synalagmatický záväzkový vzťah vznikajúci uzatvorením lénnej zmluvy
 - Ceremoniálny charakter uzatvorenia lénnej zmluvy
 - *Homagium* – lénny hold s vazalskou prísahou
 - Investitúra – uvedenie do držby léna
 - Individuálne povinnosti – poskytnutie pôdy za ochranu a služby (vojenská služba, finančná výpomoc, právne rady)
 - Vzájomné povinnosti – ochrana, vernosť a lojalita
- Držba léna – právny režim deleného vlastníctva
 - Vrchné vlastníctvo (*dominium directum*) vlastníka podstaty a úžitkové vlastníctvo (*dominium utile*) vlastníka úžitkov
 - Obmedzenie *ius disponendi* úžitkového vlastníka (senior + príbuzní)
 - Výnimka – alódy (*allodium*, tzv. spupné statky)
 - Slobodná pôda šľachty a slobodných roľníkov mimo lénnej sústavy
 - Úplné nedelené vlastníctvo + žiadne povinnosti

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

Osobitosti lénneho práva

- **Práva a ingerencie seniora do vazalovej držby léna**
 - **Poplatok za uvedenie dediča do držby léna po zosnulom vazalovi (*relief, rachat*)**
 - Podmienka investitúry dediča do držby léna
 - Taktiež pri nástupe opatrovníka maloletého dediča, viacnásobnom sobáši šľachtickej či nástupe nového seniora po smrti predošlého (*lesser relief*)
 - Poplatok vo výške spravidla ročného výnosu léna
 - **Právo odúmrtie**
 - Pri vymretí vazalovho rodu sa pôda vrátila seniorovi – právo jej opätovného udelenia novému vazalovi
 - **Odobratie léna**
 - Podmienené spáchaním trestného činu vraždy či velezrady alebo porušenia vernosti (*infidelitas*) alebo inej vazalskej povinnosti

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

Osobitosti lénneho práva

- **Práva a ingerencie seniora do vazalovej držby léna**
 - **Právo na výkon poručníctva**
 - Senior po smrti vazala nastúpil ako poručník maloletého dediča až do jeho plnoletosti
 - Úplné *ius utendi et fruendi + ius disponendi*
 - Povinnosť zaopatriť maloletého dediča podľa jeho postavenia
 - **Právo výberu manžela**
 - Senior mal právo schvaľovať výber manžela dedičiek léna a vdovám po vazaloch
 - Ochrana záujmu na výkone vojenskej služby
- **Oprávnenia vazala pri porušení povinností seniorom**
 - Právo požadovať spravodlivosť na seniorovom súde
 - Pri neúspechu právo presunu vernosti na seniorovho vlastného seniora

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

- Rozvoj peňažného hospodárstva – vznik a rozvoj nových miest (10.-13. stor.)
 - Samospráva a ekonomické výsady – základ mestského práva (princíp teritoriality)
 - Získanie občianstva zložením prísahy – osobná sloboda mešťanov (*burgenses*)
 - Delené vlastníctvo (pôda)
 - Voľne scudziteľný majetok (nehnuteľnosti i hnutelnosti – *burgagium, borgesie*)
 - Neobmedzené *ius disponendi*
 - Nové právne inštitúty – záložné právo, závet, exekúcia
 - Rozvoj cechového a obchodného práva

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

- **Postupné sformovanie kupeckého práva – lex mercatoria** (prvé zmienky už v 11. storočí)
 - Nie obchodné právo ako dnes
 - **Súbor pravidiel a obyčají** uznávaných európskymi kupcami (miestne odlišnosti)
 - **Vznik na trhoviskách miest**
 - **Obchodné zvyklosti** pri kúpe, predaji a výmene tovarov
 - **Bezhotvostný platobný styk** – zmenky, úverové listiny, pohľadávky ako predmety obratu
 - Obchodné spoločnosti, námorné právo a poistenie
 - **Praktickejšie procesné pravidlá pri dokazovaní** – rýchlejšie súdne konanie
 - Materiálna pravda, očistná prísaha, listinné dôkazy

Súkromné právo od vrcholného stredoveku do raného novoveku

- Vidiecke poddanské obyvateľstvo
 - Podlieha zemepanskej jurisdikcii
 - Závislosť na pozemkovej vrchnosti
 - Práca na dominikáli (*námezdná sila*) či rustikáli (*držba a užívanie pôdy výmenou za rentu*)
 - Banality (*menšie regálne práva*)
 - Osobná sloboda ako rozlišovacie kritérium
 - Poddaní – osobná sloboda, *ius disponendi* k majetku, sloboda sťahovania
 - Nevoľníci – viazanosť k pôde, súhlas zemepána k sťahovaniu, prevodu užívacieho práva k pôde či svadbe
 - Zánik poddanstva – nobilitácia, usadenie v meste, vysvätenie za duchovného

Ďakujem za pozornosť

